

Esglésies amb campana d'obús (part 1)

Durant la darrera guerra, degut a la precarietat de medis de l'exèrcit republicà i per tal de construir armament, bàsicament les baines de les bales, es fongueren campanes d'esglésies i ermites.

Al quedar els cloquers orfes del seu instrument, l'enginy popular va restablir les torres i espadanyes amb caps d'obús, suplint així la mancança amb un estri que si bé ens recorda l'horror bèl·lic, ens comunica amb els diferents tocs els missatges que des de l'església es fan arribar a la població. La sonoritat és relativament bona, malgrat la despersonalització sònica del monument.

Iniciem, ara, una sèrie d'articles on intentarem esbrinar quina és la procedència de cada un d'aquests caps d'obús i detallarem les esglésies del municipi que, actualment, tenen al seu campanar aquest tipus de campanes.

Els avions bombarders i llur munició

Abans d'endinsar-nos en l'univers de les construccions religioses, vegem quin és l'origen d'aquests caps d'obús esdevinguts campanes.

Durant la revolta militar del 36, l'exèrcit republicà havia fixat el quarter general de l'XI cos a la Fàbrica de la Colònia, des d'on es generava una intensa activitat militar. No cal dir que aquesta situació posava el municipi en el punt de mira de l'exèrcit franquista per acabar amb el darrer reducte del territori estatal. Va ser el dia 5 d'abril del 1938 que sota el comandament de Von Richtoffen, la Legió Còndor (la mateixa que ja havia experimentat un any abans els efectes dels bombardejos a

Artesa fins a la seva ocupació el dia 4 de gener del 1939.

Des d'aparells bombarders Junkers JU-52/3M utilitzats comercialment per la Lufthansa i dels que el bàndol nacional va comprar 20 unitats just iniciar-se la guerra i els Heinkel He-111, anomenats "Pedros", utilitzats per primer cop en aquesta nostra guerra civil, es llençaven les bombes del tipus denominat "contrapersonal" (de 50 a 250 kg) i "contrabúnquer" (500 kg), concretament els models SD-50, SD-250 i SC-500. Aquestes bombes, que junt amb els avions eren de fabricació alemanya, es coneixien amb el nom de "negrilla". La detonació es produïa a partir de la percussió originada per l'impacte de dues boletes que anaven dins l'espoleta elèctrica, la qual activava la descàrrega elèctrica que feia explotar la trilita. El condensador, que habitualment es carregava durant el vol, es descarregava al cap de 100 hores, motiu per el qual, passat aquest temps, la manipulació dels artefactes que no havien esclatat al caure a terra no comportava cap perill.

Les esglésies

En el municipi d'Artesa de Segre, actualment, tenim 6 esglésies amb cap d'obús al seu campanar: Santa Maria de Vernet, Santa Maria de Baldomar, Sant Bartomeu de la Vall d'Ariet, Sant Gil de Folquer, Mare de Déu de la Vedrenya i Sant Pere de Tudela, a més, a tocar del terme, a altra riba del Segre, el santuari del Salgar també anuncia amb un obús els missatges i avisos que surten del seu campanar. En aquest i propers articles farem un recorregut històric de cada un d'aquests temples.

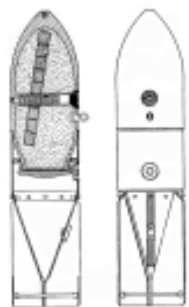
Vernet Origen de l'actual campana

Al petit nucli d'origen medieval de Vernet, si-

tuat a poc més d'un quilòmetre d'Artesa de Segre, ubicats al capdamunt del turó on hi ha el poble hi trobem el castell i l'església parroquial, ambdues edificacions construïdes a finals del segle XI.

Donat que aquesta zona va ser durament castigada amb atacs terrestres i aeris, acabada la darrera guerra civil, el camp i el bosc eren un veritable arsenal de restes de l'artilleria; motiu pel qual els habitants de la contrada recollien els materials que es pagaven a 1 ral el quilo. En una de les sortides a la recerca de baines de bala, els homes de Vernet (entre els quals hi havia el Sr. Bartomeu Coderch "Samarà", narrador d'aquestes vivències) trobaren un obús just al costat de la cabana del Perot del Polla. Amb l'ajut del mecànic Pau Ma

Guernica amb avions i bombes alemanyes sota les ordres de Berlín) va precipitar sobre el municipi d'Artesa de Segre el primer dels continuats atacs aeris que es produirien a Ar-

nyà d'Artesa, desmuntaren la bomba, la varen buidar i n'extragueren el cap que avui penja de l'espadanya de l'església de Vernet. Actualment la cabana està ruïnosa, però al seu interior s'hi pot veure un exemplar dels primers tractors que varen arribar a Artesa, un Ford Major.

L'església

Es tracta d'una edificació romànica de finals del s. XI - principis del XII, orientada als 62° (quadrant nord-est) dedicada a Santa Maria, a tocar de l'antic cementiri del poble. Consta d'una sola nau de volta de canó amb absis rodó ocultat per la construcció d'una casa adossada. La porta està situada al frontis i al seu damunt hi ha l'única finestra del conjunt original, d'arc dovellat.

Si observem amb deteniment la seva façana podem veure les diferents evolucions que ha patit aquesta construcció al llarg dels temps, essent la més evident les dues capelles afegides a banda i banda.

L'alt campanar de cadireta, posterior a la construcció de l'església, tot i que sembla que també correspon a l'edat mitjana, disposava de dues campanes d'aram fins la revolució del 1936 en què l'exèrcit republicà les va despenjar per fer munició; essent restablert l'ull del cloquer esquerre amb la campana de cap d'obús, poc després d'acabada la guerra, de la forma explicada anteriorment.

Abans de la restauració de l'església que es va fer l'any 1964, aquest campanar estava complementat amb una construcció en forma de calaix que el

convertia en una torre quadrada. A la vegada que es modificava l'aspecte dels darrers anys, es va canviar el suport de fusta que aguantava la campana-obús per un eix de carro. Aquest suport de metall va fer guanyar la sonoritat que absorbia la fusta.

L'interior, sobri, des de la seva restauració combina les parets de carreus vistos amb l'arrebossat de guix, deixant a la vista els arcs preabsials i els laterals, excepte l'arc central del mur de l'evangeli que dona la sensació de ser un envà. L'altar major està presidit per una imatge de la Mare de Déu, l'única imatge existent en aquesta església. Les dues capelles laterals tenen diferents funcions, la del costat de l'epístola està presidida per un altar on hi ha el sagrari i una taula amb una petita creu, també hi ha un confessional. La capella del costat de l'evangeli conté una calaixera amb la que converteix aquest espai en sagristia.

Al damunt de la porta d'entrada s'hi troba el cor amb una obertura que condueix al campanar.

L'església de Vernet es mencionava a la butlla del papa Eugeni III, l'any 1151, que confirmava els béns de Santa Maria de Solsona, a la qual pertanyia. També havia format part de l'antiga canònica de Montmagastre.

Personatges històrics

Un fet curiós és el protagonitzat per Guillem II de Meià, que en el seu testament del 1164 deixa una copa de plata a l'església de Santa Maria de Vernet en compensació del calze que anteriorment havia manllevat.

Un personatge que de ben segur tingué una relació directa amb aquesta església fou l'Arnau de Vernet, un dels clergues més rellevants a la Lleida del s. XIII, el qual va assolir el lloc de primer degà de la seu. A la seva mort, el 8 de desembre del 1309, va ser enterrat a la capella de Santa Anna del claustre de la Seu vella de Lleida. En aquesta capella, fundada pel mateix Arnau de Vernet en la seva època de Canonge de la Seu, hi llueix l'escut del llinatge dels Vernet, un vern.

Al 1925, Vernet, que pertanyia junt amb la Clua de Meià, Vall d'Ariet i Baldomar al municipi d'aquest darrer

nom, passa a integrar-se al municipi d'Artesa de Segre. En aquell temps era rector de Vernet –va ser el darrer– Mn. Josep Moliné. En commemoració, es pot llegir al monòlit o pedró situat a la plaça de la rectoria del poble les inscripcions “1930” i, a la cara oposada, les inicials “J. M. Pco.”. Aquest pedró sempre havia tingut al capdamunt una creu de ferro que els “rojos”, segons ens diu el Sr. Samarà, varen trencar. L'any 1967, amb motiu i com a recordatori de les Santes Missions, s'hi va instal·lar la creu actual. Mn. Moliné va morir assassinat a Cervera junt amb altres capellans durant la guerra. Hi ha hagut gestions per part del Bisbat d'Urgell per a la seva canonització.

Agraïments:

- Sr. Benito Font i Sra. Joana Sangrà, custodiadors de la clau de l'església de Vernet, per la seva col·laboració i explicacions.
- Sr. Bartomeu Coderch “Samarà”, per les seves explicacions i per acompanyar-me fins al lloc on es va trobar la bomba.
- Sr. Amonio, uepmestre del uep www.armas-guerracivil.org, per ampliar-me la informació sobre les bombes utilitzades per la Legión Cóndor durant la guerra civil.

Text i fotografies:

Ramon I. Canyelles

<http://artadesegre.tripod.com>

www.artadesegre.net

